

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Bohumil Bydžovský

Vzpomínka na Klementinum

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 2 (1957), No. 4, 482--484

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137326>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1957

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

studium fyziky a větší počty externích posluchačů kladou zvýšené požadavky zejména na pracovníky, kteří jsou pověřeni jejich vedením.

Vcelku je možno výsledky pedagogické práce za 12 let od války hodnotit kladně. Přes velké počáteční potíže a přechodné zmatky, způsobené častým měněním studijních plánů, byl vychován velký počet fyziků, kteří dnes konají platné služby v různých školách. Téměř všichni nynější asistenti i docenti fyzikálních kateder zakončili studium na fakultě po válce a konají nyní převážnou část pedagogické práce.

Na fyzice byly zřízeny nové specialisace, zajištěny pro ně speciální výběrové přednášky a vybudována pokročilá praktika, takže dnes by byla fakulta schopna vychovávat i větší počty fyziků, specialistů, než kolik je jich v současné době směrnými čísly přidělováno.

Do budoucna bude třeba pokud možno stabilisovat učební plány, zdokonalit a prohloubit přednášky tak, aby si student odnesl ucelený obraz o fyzice a získal při tom schopnost samostatně fyzikálně myslet a hlavně podstatně rozšířit praktickou část studia ve formě většího počtu laboratorních cvičení. Dále bude nutno dosáhnout co možná největší účasti studentů na vědecké práci kateder, a to jak v povinných laboratorních a diplomových pracích, tak v dobrovolných vědeckých kroužcích, aby byla dána co největší příležitost k získání samostatnosti a k rozvoji tvůrčích schopností studentů.

VZPOMÍNKA NA KLEMENTINUM

[Akademik B. BYDŽOVSKÝ]

Když mne otec na podzim r. 1890, toho roku, kdy, jak se lidově říkalo, »spadl« Karlův most, přivezl do Prahy na studie, stal jsem se primánkem starobylého akademického gymnasia. Tenkrát náleželo k povinnostem žáka účastnit se nedělní pobožnosti (tato povinnost byla zrušena teprve po převratu r. 1918) a žáci akademického gymnasia chodili na nedělní kázání na mši do památné zrcadlové kaple v Klementinu. Když jsem se tenkrát procházel se svými spolužáky po dvoře Klementina, netušil jsem, že mne po letech připoutají tato historická místa pouty silnějšími a hlubšími, než byly nedělní pobožnosti gymnasijsní. O dějinách Klementina jsem se později leccos dověděl, také to, že bylo po tři sta let útlukem akademického gymnasia, nežli se tato škola odstěhovala do nájemného domu na nábřeží a učinila tak místo filosofické fakultě Karlovy (tenkrát ještě Karlo-Ferdinandovy) university. Ale také jsem ovšem tenkrát nic nevěděl o tom, že málo vzhledný, jednopatrový domek, stojící těsně u vchodu do zrcadlové kaple, nápadný jen tím, že se jaksi nehodil do toho historického prostředí, je »fyzikálním ústavem« staroslavné university Karlovy. S tímto faktem jsem se osobně střetil teprve, když jsem jako posluchač matematiky a fyziky navštívoval od roku 1898 posluchárny v Klementinu, sice posvěcené historickými vzpomínkami, ale svému účelu málo vyhovující, zvláště také proto, že pro velký nával studentů našeho oboru a oborů příbuzných svými rozměry nestačily. Fyzikální posluchárna byla v nejvyšším patře hlavního traktu klementinské koleje a tam jsem po prvé spatřil imponantní postavu tvůrce dnešního fyzikálního ústavu Karlovy university, profesora Čeňka

Strouhala (byl zpravidla oslovován jako »pan dvorní rada«; titul dvorního rady byl udělován vysokoškolským profesorům vědecky významným). Velká, výrazná hlava na mohutném těle, bezvadný oblek, sebevědomé držení těla, spojené s přímým a zároveň vlídným pohledem — to byl vnější dojem, jenž jistě na všechny posluchače silně zapůsobil, a soudím-li podle sebe a jiných kolegů z té doby, s kterými jsem se blíže stýkal, zapůsobil příznivě. Když pak k tomu přistoupilo přednesové umění Strouhalovo, tento příznivý dojem zesílil a Strouhal byl pokládán právem za jednoho z nejlepších učitelů našeho oboru. To tím spíše, že byl nejen znamenitý řečník, nýbrž také dobrý pedagog. Jeho výklad byl dobře učleněn, velmi výrazný a podnětný. Vzpomínám zvláště jeho povzbudivého »nu« provázeného charakteristickým potřásáním hlavy, kterým často začínal výklad nějakého buď překvapujícího, nebo poněkud neočekávaného fyzikálního zjevu, jak byl realizován pokusem. Pokusy ve Strouhalových přednáškách byly vzorné a vábily na fyzikální přednášky i posluchače jiných oborů. Někomu se zdály některé tyto pokusy až příliš strojenými; jisto je jen tolik, že svědčily o snaze po vkusnosti. Do bližšího styku s prof. Strouhalem jsem přišel v semináři, který konal v době, kdy prof. Koláček, teoretický fyzik, odešel na dvě léta na brněnskou techniku a seminář, který on pravidelně konal, převzal prof. Strouhal. Úroveň seminárního cvičení byla značně elementární, ale mám na ně dobré vzpomínky, mimo jiné také proto, že prof. Strouhal, který při přednášce činil dojem jakési nepřístupnosti, se zde ukázal laskavým a vlídným učitelem, dovedl podnítit a řídit diskuse, ze kterých zřejmě sám měl potěšení a ve kterých plně respektoval názory svých žáků.

Prof. Strouhal byl ředitelem provisorního fyzikálního ústavu, o němž jsem se již zmínil. Vstoupil jsem na půdu tohoto ústavu — jen s přemáháním nedávám slovo ústav do uvozovek — jako účastník fyzikálních praktik, jež byla předepsána pro posluchače matematiky a fyziky. »Domeček« — tak se důvěrně říkalo malému stavení, ve kterém ústav sídlil — nestačil svými rozměry na všechny účastníky praktika, které se proto konalo částečně také ve zmíněné posluchárně. Moji spolupraktikanti a já jsme neměli ovšem žádné možnosti přirovnat ústav, ve kterém jsme pracovali, k nějakému ústavu, který by byl důstojný university, a teprve později jsem mohl ve vzpomínkách posuzovat nejen prostorovou nedostatečnost, nýbrž také nedostatky v technickém a přístrojovém vybavení laboratorních místností. Ovšem, leccos o těchto věcech nám pověděl asistent dr. Vladimír Novák, soukromý docent university, pozdější známý profesor brněnské techniky, který praktika řídil. Také jeho vzpomínám při těchto klementinských reminiscencích, již také proto, že byl nejen učitelem mým na fakultě, ale také učitelem mé ženy na dívčím gymnasiu Minervy. Byl to milý, dobrosrdečný muž, zřejmě velmi vzdělaný odborně, ale také vzdělaný všeobecně, s velkým zájmem o umění. Po skončení laboratorních prací s námi obyčejně ještě delší dobu rozmlouval a jeho vzpomínky na četné cesty nás nadmíru zajímaly, zvláště také proto, že byl vypravěčem velmi obratným a vtipným. Ve svých »Vzpomínkách a pamětech« (vyšlých 1939) vylíčil podrobně mimo jiné také vše, co souvisí s tehdejšími stavy vyučování experimentální fyzice na naší universitě, a stručně řečeno, s celou historií »domečku«. Zápas o nový ústav jsem sám nesledoval a dovídal jsem se o něm jen z náhodných poznámek zasvěcenců; podrobně jej vylíčil prof. Strouhal sám a bylo ho vzpomínáno také od jiných současníků.

K oslavě jubilea dnešního fyzikálního ústavu mohl jsem přispět jen touto malou

črtou, která trochu osvětluje prehistorii, jak se jevila posluchači nezasvěcenému do jednání profesorského sboru a universitních úřadů. Při tom se mi ovšem vybavuje v paměti celý život dychtivého studenta, jeho radost a pýcha, s kterými se snažil pronikat do tajů vědy, vzpomínám i na ostatní své učitele, jak matematiky, tak fysiky a příbuzných oborů a také filosofie, které jsem se věnoval se zvláštní zálibou. Velká studijní svoboda — která měla ovšem také své stinné stránky — činila z universitních studií krásný sled rozumových i citových dobrodružství, jež náleží k nejkrásnějším vzpomínkám mého života. A vzpomínky na studium fysiky neřadí se tu na poslední místa.

Z KLEMENTINA NA KARLOV

Dr VIKTOR TEISSLER

Do fysikálního ústavu jsem přišel po prvé na podzim roku 1902, kdy jsem jako posluchač filosofické fakulty české university chtěl studovat matematiku a fysiku. Bylo to ovšem ve »starém« ústavě, nebo jak někdy s ironickou trpkostí říkával profesor Strouhal, v »provisorním« ústavě. Při tom neopomíjel připojit, jak tuhý život dovedla prokázat rakouská provisoría, pokud byla českému národu nepříznivá. Tento provisorní fysikální ústav byl v Klementinu; byl rozdělen na dvě, vlastně na tři části: posluchárna s přípravnou a sbírkami byly ve druhém patře Klementina — proti Zrcadlové kapli. Od schodiště se šlo dlouhou chodbou ke vchodu do posluchárny. Před posluchárnou naproti oknu byla na zdi prkenná tabule, nesoucí synoptické meteorologické mapy za uplynulý týden, které se denně doplňovaly. Strouhal přednášel pravidelně v poledne (od 11 do 12 hod.).

Vzpomínám si, že jsem si zapsal podle tištěného seznamu přednášek experimentální fysiku profesora Čenka Strouhala. Před vchodem do posluchárny byly vpravo na chodbě dveře vedoucí do přípravné a sbírek, na kterých byla visitka se jménem dr. Vincence Strouhala. První zklamání! Tedy profesor Čeněk Strouhal nečekal na mladého adepta experimentální fysiky, postaral se již o nějakého svého příbuzného Vincence Strouhala. Brzy jsem poznal, jak později ještě často, že tu byl omyl, a to na mé straně. Vincenc a Čeněk byla táž osoba.

Posluchárna byla dlouhá síň s vodorovnou (nestupňovitou) podlahou, lavice bez přerušení, oddělené úzkými chodbičkami od pobočních zdí, probíhaly po celé šířce síně. Nepamatuji se, kolik oken měla posluchárna, vyhlídka šla na dvůr Klementina, a poněvadž posluchárna byla v nejvyšším poschodí, bylo z oken vidět přes Křížovnický chrám na Hradčany. V čele posluchárny byla velmi dlouhá a poměrně vysoká tabule. Aby se tabule plně využila, byly u ní dvě přenosné stoličky — Strouhal jich však nepotřeboval. Experimentální stůl byl vysoký a poměrně široký; o té šířce se udržovala domněnka, že je nadměrná. Proto, když se zařizoval nový ústav a z Klementina se přenášel všechn dosavadní inventář, byla část svrchní desky po délce odříznuta — ukázalo se, že celkem zbytečně. Tento experimentální stůl přišel do malé posluchárny. V nové budově s ústředním topením se starý nábytek (stoly, stativy, skříně) velmi dobře osvědčil právě tím, z jak dobrého dřeva byl zhotoven a jak pečlivě zpracován. Po boku experimentálního stolu byl